

А. В. Шульгакандидат педагогічних наук,
асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Т. М. Тимирівська**магістрант кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ДО ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено актуальній проблемі формування інтересу молодшого школяра до образотворчої діяльності, оскільки мистецтво володіє потужним виховним потенціалом, адже відкриває чудовий світ почуттів школяра, здатного поділитися своїми почуттями, переживаннями, хвилюваннями від побаченого, пережитого в реальному світі через засоби образотворчого мистецтва. Тому важливим завданням вчителя постає пробудження інтересу до образотворчої діяльності.

Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань учня, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягнути. Розглянуто навчальну мотивацію як утворення, що виникає насамперед на основі сукупності сформованих пізнавальних інтересів дитини. Встановлено, що з самого початку навчання у школі в учнів відбуваються значні зміни в спрямованості їхніх інтересів.

Виявлено, що формування інтересу до образотворчої діяльності включає естетичний і художній аспекти, які взаємопов'язані, адже естетичні інтереси включають у себе художні. Розглянуто види інтересів за різними критеріями, рівнями прояву інтересів (елементарний, високий, творчий).

Інтерес до образотворчої діяльності тісно пов'язаний із психологічними особливостями молодшого школяра, його емоційною, пізнавальною, вольовою сферами; а також виступає одним із засобів спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти, яка залежить від рівня сформованості мотивації навчання школярів. Охарактеризовано важливі чинники, які впливають (як негативно, так і позитивно) на формування інтересу школяра до образотворчої діяльності. Жвавий інтерес до роботи на уроках образотворчого мистецтва в учнів викликає використання нетрадиційних технік малювання. Запропоновано класифікацію нетрадиційних художніх технік малювання залежно від матеріалу та способу одержання зображення.

Ключові слова: інтерес, мотивація, молодший школяр, образотворча діяльність, нетрадиційні техніки малювання, інтерес до образотворчої діяльності.

Постановка проблеми. Виховання душі – складне завдання, воно складається з багатьох компонентів, що формують почуття. Одним із таких компонентів є мистецтво. Воно відкриває нам чудовий світ почуттів людини, яка може у фарбах, лініях, кольорах, поділитися своїми почуттями, переживаннями, хвилюваннями від почутого, побаченого, пережитого в реальному світі, в реальному житті. Яким способом досягнути високих результатів у навчанні, прописаних у стандартах? Спочатку необхідно сформувати інтерес учня до образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науково-педагогічній літературі висвітлювалися такі аспекти цієї проблеми:

– зміст поняття «інтерес» розглядали такі вчені: Б.Г. Ананьєв, Ш.О. Амонашвілі, Л.С. Виготський, А.В. Карпов, Н.І. Конюхов, І.В. Метельський,

Н.Г. Морозова, Д.І. Писарев, А.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн, К.Д. Ушинський;

– види інтересу, його фази, вікові особливості формування інтересу більш детально вивчали такі вчені: Л.І. Божович, В.Б. Бондаревський, А.Г. Ковальов, А.К. Маркова, Е.Ф. Рибалко, Г.І. Щукіна та інші;

– проблему мотивації до навчання в педагогіці та психології досліджували М.І. Алексєєва, Л.І. Божович, П.А. Гончарук, А.К. Маркова, Г.С. Костюк, М. Лук'янова, В.А. Семиченко та інші;

– формування інтересу до образотворчого мистецтва знайшло відображення у роботах Г.В. Біди, В.С. Кузіна, Б.Т. Лихачова, Н.М. Сокольникової, А.С. Хворостова, Т.Я. Шпикалової та інших науковців.

Мета статті полягає в характеристиці особливостей формування інтересу дітей молодшого шкільного віку до образотворчої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Образотворча діяльність має особливе значення для всебічного гармонійного розвитку особистості. У процесі створення образів у дитини формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, розвиваються творчі задатки. Умовою розкриття дитячої творчості є створення атмосфери доброзичливості, вільного розвитку можливостей, досягнення успіху кожною дитиною. Слід намагатися організувати спілкування так, щоб кожна дитина відчувала радість від результатів як власної, так і спільної творчості. Заняття малюванням розвивають дитину як цілісну особистість. Саме під час малювання діти вільні від обмежень, і тому малювання з усіх видів зображувальної діяльності їм найближче. Діти, спираючись на свій творчий інстинкт, знаходять дивовижні рішення, самостійно відкривають образотворчі закони.

Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань учня, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Адже чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягти.

Мотивація навчальної діяльності – один із засобів спонукування учнів до продуктивної пізнавальної діяльності активного засвоєння змісту освіти, яка залежить від рівня сформованості мотивації учіння школярів. Хоча мотивація пов'язана з віковими особливостями дитини, все ж не вік як стадія дозрівання визначає мотиви, а характер діяльності та система взаємодії з іншими дітьми в цьому віці.

Необхідно зазначити, що в більшості досліджень навчальна мотивація розглядається як утворення, що виникає насамперед на основі сукупності сформованих пізнавальних інтересів дитини. Встановлено, що з самого початку навчання в школі в дітей відбуваються значні зміни в спрямованості їхніх інтересів [8].

Інтерес – це увага, збуджена щодо когось чи до чогось, значущого, важливого, корисного або подібного до такого.

Шкільні інтереси в учнів середнього шкільного віку, на думку І.В. Дубровиної, лише в частини учнів пов'язані з навчальними предметами, у більшості ж вони набагато ширші й виходять далеко за межі шкільної програми. Водночас ці інтереси ще досить нестійкі, легко змінюються. У цьому віці діти не хочуть виконувати роботу погано, тому в них пропадає інтерес до того виду діяльності, який у них не виходить виконувати. Для цього вчителю необхідно правильно організувати освітній процес і так розробити навчальні завдання, щоб пробудити інтерес школярів і зацікавити їх [3].

Насамперед інтерес – це психічне явище, яке характеризується бажанням, потягом до об'єкта, яке треба розвивати у процесі навчання. Для «пізнавального інтересу» використовуються такі

поняття, як «духовна спрага», «позив», «лють до об'єкта», «непереборне безкорисливе прагнення». Так само важливою характеристикою пізнавального інтересу є емоційна насиченість, яка спонукає до розумової діяльності. Це означає, що процес пізнання забарвлений позитивними емоціями, які можуть бути зумовлені самим процесом розумової праці, або предметом пізнання, або перспективою, яка захоплює собою. Третьою відмінною рисою інтересу є «незалежність», відсутність примусових впливів із боку для його виникнення.

Інтереси молодших школярів дуже різноманітні, але водночас дуже нестійкі й динамічні. Якщо інтереси дошкільнят переважно спрямовані на гру, то зі вступом до школи на зміну приходять інтереси до навчання, пізнання.

За своїм змістом пізнавальні інтереси школярів відображають різні рівні пізнання молодшими школярами явищ, процесів і закономірностей: 1) елементарний – рівень пізнання характеризується тягою до фактологічного опису конкретних явищ, до дій за зразком; низький інтерес до нових фактів явищ; 2) високий рівень – інтерес до залежностей, причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей, самостійного пошуку їх у процесі пізнання дійсності; 3) творчий – вищий рівень розвитку інтересу, який пов'язаний з інтересом до глибини теоретичних проблем, до здійснення діяльності не простим шляхом, а своєрідним, особливим і по замислу, і по способу, підбраного самим школярем.

Вивчаючи проблему формування інтересу до образотворчої діяльності, виявили, що інтерес включає естетичний і художній аспекти, тому важливо вивчити особливості естетичного й художнього інтересів.

Естетичний інтерес, на відміну від пізнавального, адресований не тільки і не стільки до змісту, скільки до форми змісту, яка несе в собі естетичну цінність для спостерігача; ядром цього інтересу є емоційні процеси. У структурі естетичного інтересу особлива роль належить вольовим процесам. Складовою частиною естетичного інтересу виступає художній інтерес, що проявляється у прагненні до сприйняття прекрасного в дійсності і мистецтві. Художній інтерес виникає на основі художньої діяльності, що спонукає до активного освоєння естетичних сторін навколишньої дійсності [9].

За різними критеріями художні інтереси молодших школярів можна поділити:

– за широтою: широкі (інтерес до різних видів образотворчої діяльності та матеріалів художньої творчості) і вузькі (інтерес до одного виду образотворчої діяльності, до певної тематики, техніки, матеріалу);

– за глибиною: глибокі (характеризується творчим ставленням до роботи, прагненням більше дізнатися про види і жанри, виразні засоби

мистецтва, образотворчу діяльність, матеріали) і поверхневі (спрямовані на зовнішнє задоволення в діяльності);

– за стійкістю: стійкі (перевага певного виду діяльності школяра, матеріалу, тематики під час виконання індивідуальних завдань, виникнення допитливості до цікавої теми, самостійна робота вдома) і нестійкі (часта зміна видів образотворчої діяльності, тематики, матеріалу);

– за активністю: активні (виражається в активності, допитливості на заняттях, емоційній захопленості процесом образотворчої діяльності) і пасивні (повторення одноманітних сюжетів у роботах за задумом, байдужістю до результату роботи, відсутністю ініціативи);

– за визначеністю дії (проявляється в ступені активності дитини в процесі діяльності, дитина висловлює ініціативу, активність, самостійність у своїй улюбленій справі, на фоні загального позитивного ставлення до різних видів діяльності);

– за предметною спрямованістю (виражається в захопленості дитини певним видом образотворчої діяльності, тематикою, матеріалом) [9].

Мета, зміст і технологія формування інтересу до образотворчої діяльності залежать від самої концепції цієї діяльності, яка відповідає природі дитини та надає їй можливість виразити себе й самовизначитися.

Формування інтересу, з одного боку, може бути метою роботи, а з іншого – засобом підвищення ефективності навчання образотворчої діяльності. Для виникнення, формування й розвитку інтересу потрібна система навчання та виховання, а не просто пошуки короточасних засобів впливу, які пробуджують і підтримують інтерес школярів.

Як зазначає Н.П. Сакуліна, формування інтересу буде відбуватися більш ефективно, якщо спочатку для нього готується підґрунтя, пізніше – створюється позитивне ставлення до предмета або діяльності і, нарешті, – формуються відповідні інтереси у процесі спеціально організованої пізнавальної та творчої діяльності дітей [7].

У процесі розвитку інтересу дітей до образотворчої діяльності можна виділити два напрями: 1) прямий – пов'язаний із включенням дитини у діяльність, формуванням її спеціальних і загальних умінь та здібностей; 2) непрямий, який передбачає створення умов для утвердження особистісної значущості дитини, розкриття її індивідуальності, саморозвитку.

Сьогодні в суспільстві людина не тільки «споживає» знання, а й вміє їх здобувати. Зараз нестандартні ситуації вимагають від нас широти інтересу. Педагогічна робота з формування художнього інтересу в дітей шкільного віку повинна бути цілеспрямованою, систематичною і включати в себе кілька етапів: емоційний, інтелектуальний, вольовий з елементами творчості.

Образотворча діяльність вирізняється різноманітністю, починаючи від дитячих малюнків із природи та закінчуючи творчими роботами, представляючи собою твори мистецтва. Від виду образотворчої діяльності (малювання з природи, творча тематична композиція) залежать і характер, і особливості протікання процесів художнього пізнання на різних щаблях. У роботі з природи, очевидно, більше буде безпосереднього спостереження, вивчення природи у процесі її сприйняття та зображення. Під час малювання з природи пізнання починається з «живого споглядання», яке обов'язково передбачає чуттєве, емоційне ставлення. Ефективність пізнавальної діяльності в цьому випадку залежить від того, наскільки дитина зацікавлена представленим для малювання предметом.

Іншою важливою потребою молодшого школяра є потреба в дії, русі. Під час створення малюнка активно працюють усі пізнавальні процеси і насамперед мислення. У цьому випадку потреба в русі, дії реалізується через рух думки. Інтелектуальні почуття молодшого школяра розвиваються в процесі пізнавальної діяльності на уроках малювання. Навчання образотворчого мистецтва – це безперервне пізнання законів, властивостей, якостей предметів і явищ, зв'язків між предметами та явищами. Розвитку інтересів, і на цій основі розвитку інтелектуальних почуттів, сприяють екскурсії в природу в різні пори року, в музеї та виставки.

Естетичні почуття виникають під час сприйняття та створення прекрасного, піднесеного, комічного і трагічного. Краса предметів і явищ навколишньої дійсності збагачує духовний світ дитини, робить її життя багатшим і прекраснішим. Прекрасне постійно привертає до себе увагу, спонукає розглядати ще раз, надає естетичну насолоду. Естетичні почуття також розвиваються на уроках образотворчого мистецтва і проявляються в найрізноманітніших формах. Наприклад, демонстрація творів мистецтва, репродукцій, малюнків учителя викликають в учнів захоплення, захват, які учні часом не в силах стримати. Однак емоційні переживання під час сприйняття творів мистецтва у молодших школярів зазвичай належать до змісту твору. Художні якості зображення дітьми, як правило, мало усвідомлюються. Але, навіть будучи неусвідомлюваними дітьми, вони роблять сильний вплив на дитяче сприйняття.

Образотворча діяльність має терапевтичний ефект. Захоплюючись малюванням, дитина ніби йде від усіх життєвих негараздів у свій світ – спокійний і щасливий. Тому образотворча діяльність є для таких дітей свого роду засобом, що знімає нервову напругу. Однак, якщо дитина перебуває в стані поганого настрою чи стурбована страхом невдачі, їй потрібен особливий підхід у формуванні інтересу. Настрій на успіх, удачу,

підтримка, а іноді й допомога в зображенні найбільш важких моментів малюнка сприяють корекції емоційного стану дитини. Явище «регресу» означає повернення до простого, елементарного, поступово заповнюючи прогалини в знаннях, уміннях і навичках. Тому вчителю образотворчого мистецтва сучасної школи необхідно враховувати емоційний стан своїх учнів під час формування пізнавального інтересу [9].

На перших щаблях навчання образотворчої діяльності здивування учнів викликають найрізноманітніші моменти: нові наочні матеріали, незвичайні, яскраві барвисті поєднання, знайдені на палітрі, майстерність виконання малюнка на дошці вчителем, нетрадиційні техніки малювання і тому подібне.

Заохочувати молодших школярів до образотворчої діяльності вдається за допомогою нетрадиційних технік малювання. Пропонуємо класифікації нетрадиційних художніх технік за матеріалами, які використовуються в роботі, і за способами одержання зображення (див. табл. 1) [4; 6].

Кожна з цих технік – це маленька гра. Їх використання дає змогу дітям почуватися відкритішими, сміливішими, безпосереднішими, розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження. Нетрадиційні художні техніки, зокрема малювання, дають змогу використовувати різноманітні прості й доступні матеріали, легко оволодіти прийомами роботи, приносять швидкий результат, відкривають широкі можливості творення, забезпечують молодшим школярам високе емоційне піднесення, бажання творити, фантазувати і втілювати фантазії різними художніми засобами, розвивають самостійність і впевненість у своїх силах, що позитивно впливає на формування мотивації та виховує любов до мистецтва.

На уроках малювання насамперед необхідно викликати інтерес до об'єкта зображення. Як відомо, увагу дітей молодшого шкільного віку привертає все яскраве, незвичайне. Зацікавивши предметом, тема загострює сприйняття його дитиною.

Інтерес до образотворчої діяльності виникає тоді, коли перед учнем виникає необхідність подолання будь-яких труднощів, проблем. «Проблемна ситуація», на думку психологів, педагогів, методистів, вважається одним з ефективних методів навчання. Згідно з визначенням, проблемне навчання – це сукупність таких дій, як організація проблемних ситуацій, формулювання проблем (поступово до цього привчаються самі учні), надання учням необхідної допомоги у вирішенні проблем, перевірка цих рішень, керівництво процесом систематизації та закріплення набутих знань [1].

Завдання, пропоновані дітям, не повинні бути легкими. Однак тут необхідно підходити індивідуально. Здібності в кожній дитині різні. Одне і те ж завдання для одного учня буде занадто простим, для іншого – становить велику складність. Проблемні ситуації повинні містити елементи, які дадуть змогу знайти шлях вирішення завдання. Вони повинні бути розроблені вчителем так, щоб бути цікавими для всіх учнів. Проблемна ситуація викличе зацікавленість, активізує творчу активність, роботу уяви. Школяр включається в процес пошуку рішення.

Завдання, поставлені перед дитиною, повинні бути посильними і стимулювати роботу образного мислення та усвідомленість намальованих дій, тобто відповідати властивостям і своєрідності нервових процесів. Тому, плануючи образотворчу діяльність дітей, необхідно враховувати тип нервової системи і темперамент дитини [5].

Важливим моментом у проблемі «згасання» інтересу є і той факт, що в практиці загальноосвітніх шкіл усе ще не вирішено важливе завдання – передати викладання образотворчого мистецтва спеціалістам. У багатьох початкових класах образотворче мистецтво викладають учителі-класоводи, які не завжди володіють необхідними знаннями і навичками, зводячи урок образотворчого мистецтва до репродуктивної діяльності учнів.

Таблиця 1

Класифікація нетрадиційних технік малювання за матеріалами та за способом одержання зображення

Нетрадиційні техніки		
За матеріалами	Нетрадиційні прийоми малювання:	ниткографія, плямографія, монотипія, набрежк, граттаж;
	Робота з папером:	квілінг, рвана аплікація, айрис фолдинг, декупаж;
	Робота з природними матеріалами:	карвінг, колаж, біокераміка, флористика, ошибана;
	Робота з волокнистими матеріалами:	батик, ізонитка, аплікація з тканин різного ґатунку, плетиво «павутина»;
	Робота з викидним матеріалом:	колаж, артишок, асамбляж;
За способом одержання зображення	Відбитки фарбою (друкування)	долонькою, пальцями, листям та іншими природними формами, зім'ятим папером, штампами з овочів і фруктів, поролоном, монотипія, акватипія;
	Плямографія	звичайна (накрапування з пензлика, ложечки), видування з трубочки, аерографія, акватипія, ниткографія;
	Робота зі свічкою, восковими олівцями	граттаж, малювання предметів і фону свічкою, восковими олівцями;
	Тонування паперу	Часм на зім'ятому папері, олійними фарбами за допомогою води, фарбою на зволоженому папері.

Вивчаючи, що мистецтво впливає не тільки на духовну сферу людини, але й на її фізичний стан, воно повинно бути в сфері впливу компетентних викладачів [2].

На зниження інтересу молодшого школяра також впливає: невідповідність між рівнем домашнього і можливостями дітей; методика викладання, недостатність знань дітей про художні матеріали та відсутність навичок і умінь застосування їх у малюванні.

Висновки і пропозиції. Дитяча творчість – це важливий складник освітнього процесу, який узагальнює дитячий життєвий досвід (чуттєвий, ціннісний, моральний, естетичний, пізнавальний, трудовий). Це створює фундамент успішної творчої діяльності дітей.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що: 1) інтерес – один із найважливіших мотивів навчання образотворчого мистецтва молодших школярів; 2) інтерес до образотворчої діяльності тісно пов'язаний із психологічними особливостями молодшого школяра, його емоційною, пізнавальною, вольовою сферами; 3) інтерес пов'язаний із потребами, а основні потреби цього шкільного віку – потреби в пізнанні, дії, у вираженні своїх почуттів, вражень; 4) інтерес виникає під час подолання труднощів, у процесі пошуку рішення будь-якої проблеми, наприклад пошуку способу створення виразного образу в малюнку.

Включення в уроки з образотворчого мистецтва нетрадиційних технік і матеріалів малювання викликає жвавий інтерес до роботи в учнів, забезпечує розвинення творчого потенціалу і дає їм необхідні знання, вміння та навички, дає реальну можливість познайомитися з мистецтвом ширше. Можливість працювати в нетрадиційній техніці відкривають широкий простір для естетичного

виховання. Подальшого розвитку потребують узагальнення педагогічного досвіду та розроблення системи розвитку дитячої творчості, яка спрямована на формування інтересу до образотворчої діяльності.

Список використаної літератури:

1. Волков К.Н. Психологи о педагогических проблемах : кн. для учителя / под ред. А.А. Бодалева. Москва : Просвещение, 1981. 128 с.
2. Голованова И.А. Активизация творческих способностей дошкольников и младших школьников в процессе работы с различными материалами : дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 1995. 271 с.
3. Дубровина И.В., Акимова М.К., Борисова Е.М. и др. Рабочая книга школьного психолога / под ред. И.В. Дубровиной. М.: Просвещение. 1991. 303 с.
4. Казакова Р.Г., Сайганова Т.И., Седова Е.М. Рисование с детьми дошкольного возраста: нетрадиционные техники, планирование, конспекты занятий. Москва : Сфера, 2005.
5. Кузин В.С. Психология : учебник. 3-е изд. перераб. и доп. Москва : Агар, 1997. 304 с.
6. Никитина А.В. Нетрадиционные техники рисования в детском саду. Планирование, конспекты занятий. Litres, 2019. 96 с.
7. Сакулина Н.П. Развитие художественно-творческих способностей у детей. Москва : Просвещение, 1980. 180 с.
8. Сапронов И.А. Познавательный интерес в структуре учебной мотивации младшего школьника. *Знание. Понимание. Умение*. 2008. № 3. С. 185–188.
9. Трыкова С.А. Формирование познавательного интереса у младших школьников к изобразительной деятельности : дисс. ... канд. пед. наук. Москва, 2000. 211 с.

Shulha A., Tymyrvska T. Formation of interest elementary school student to fine art activity

The article is devoted to the topical problem of forming the interest of junior schoolchildren in art. Because art has a powerful educational potential, because it opens a wonderful world of feelings of students, able to share their feelings, experiences, excitement from what they saw, experienced in the real world through the arts, so an important task for teachers is to awaken interest in art.

The success of any activity depends not only on the abilities and knowledge of the student, but also on motivation, i.e. the desire to assert themselves, to achieve high results, and the higher the level of motivation, the more factors motivate the child to activity, the greater results he can achieve. Learning motivation is considered as an education that arises primarily on the basis of a set of formed cognitive interests of the child. It is established that from the very beginning of schooling students have significant changes in the direction of their interests.

It is revealed that the formation of interest in art includes the aesthetic and artistic aspects, which are interrelated, because aesthetic interests include artistic. The types of interests according to different criteria, levels of expression of interests (elementary, high, creative) are considered.

Interest in art is closely related to the psychological characteristics of the younger student, his emotional, cognitive, volitional sphere; and also acts as one of means of encouragement of pupils to productive cognitive activity of active mastering of the maintenance of education which depends on a level of formation of motivation of training of schoolboys. Important factors that influence (both negatively and positively) the formation of student interest in art are described. The lively interest in the work of students in art lessons is the use of non-traditional drawing techniques. The classification of non-traditional artistic techniques of drawing depending on a material and a way of reception of the image is offered.

Key words: *interest, motivation, elementary school pupil, art activity, non-traditional drawing techniques, interest in art activity.*